

ИЗ БЕЛЕЖАКА СА ПРЕДАВАЊА (1)

Атина, та мала грчка варош-држава није од човека правила аутоматско биће, јер га није подређивала никаквој надљудској свести, као Хиндуси и Персијанци, ни големој државној организацији, као Асирци и Персијанци, ни великој индустрији и трговини, као Феничани и Картагињани. Како није било поданика ни бога, ни краља, ни сатрапа, ни свештеника, него само поданика слободе и славе свога града, сваки грађанин те државе слободно је славио своје богове, бирао своја надлештва, и у јавним скупштинама одлучивао о најкрупнијим државним пословима. Установе у њој нису биле циљ него средство, а зато се у њој могла да одржи природна равнотежа способности. Таква држава могла је да буде колевка складних интегралних личности какве се никад доцније нису јављале у људској историји. Човек у њој могао је истовремено и да пева драме, и да мисли танане философске мисли, и да доноси законе, и да управља флотом, и да изналази законе механике, и да управља државом, и да се бори у војсци као редов, и да се надмеће у Олимпији – једном речју: да развија у себи незнано колико способности, а да ни једна не омета другу.

Свако његово предавање био је звездани час.

Пишем ову књигу под притиском стрепње да ми речи не залутају у сладуњаве просторе носталгије, у разнежавање, не знајући какве последице може да изазове добра намера од које сам пошао. Реч је о младости, заправо о студентским данима младости, о времену пуном наде и ентузијазма.

Шта могу? Ништа.

Обимније дело нисам могао да напишем. Ова и оваква књига, која говори о једној личности, има неколико разлика од писаних дела која на уобичајен начин настају сходно намери. Посебност овог штива јесте што је сачињено од крхког, несталног материјала подложног корозији времена каква су сећања. Брзо се круне, губе, мењају лељаве облике и нестају са онима који су их памтили. Збирка прича о њему припадала је усменој литератури која је преношена у више генерација студената Београдског универзитета. Био је последњи тренутак да се сведе у књигу и њену трајност. Литерарна неусклађеност потиче из истог разлога: свако га је запамтио на свој начин тако да је и целина слике неусклађеног облика.

Понешто је записано као штура белешка са предавања, или неретко и радо, у различитим приликама и из различитих повода, казивано као сопствена сећања на годину, у границама два семестра, из којих је понето толико много да то траје за цео живот.

Живот нас је довео до човека изузетног карактера којим је очаравао наш слух и ум, а ми, студенти Академије за позориште, филм радио и ТВ имали смо срећу да нам је био професор. Његове часове доживљавали смо као дружење са много духовитих искрица. На мноштво незнања и глупости, па чак и неке врсте безобразлука с наше стране, узвраћао је осмехом. Били смо и глупи, и безобразни, и...

Знао је он то. Поштовао је недоречености наших младалачих стремљења, дилема, лутања, заблуда, често и неприлично дрског понашања према њему увијеног у хумор, одговарао без љутње, помирљиво, с пуно љупкости и шарма: *ех, ви блескасти љумци*, или како нам се, не ретко обраћао: *будалчин(е)о*, са осмехом који се негде из унутрашњости његовог бића, из очију и лица преносио на нас, а ми га примали као део радости и љубави према нама. Он је нас доживљавао као чланове рапсодског еснафа, као професионалне рецитаторе који знају напамет песме које при рецитовању мењају умећем сопствене интерпретације. За њега смо били духовници песничке лепоте која траје од античких Грка чији је он био заточник. О значају поезије често је говорио:

– Хелени, победивши у рату, заробљене су ослобађали ропства ако знају макар један Хомеров стих. Постајали су слободни људи.

Зато је на његовим испитима ослобађајућа норма од нашег незнања историје хеленске књижевности и драме била знање песме у коме је видео наше духовне могућности у избору песника и песме а „декламовање“ показивало наше сопство, бит наше духовне способности за мисију да разастиремо лепоту духа која нас очекује.

Констатацијом, питањем, захтевом и слушањем завршавао се испит.

– Будалчино, ништа ти не знаш под плавим небом. Шта ћеш да декламујеш? ... Декламуј!

С радошћу смо чекали и дочекивали свако његово предавање.

У живот смо понели и много и мало знања. Много о животу, а мање о историји хеленске књижевности и драме. Његов наук је био далекосежнији за живот у који смо улазили. Научио нас је да на многе изазове *зашто?* нађемо морално *како!* Да морамо одговорити искушењима и да вазда и свагда: *будемо људи*, и додавао: *Мораш бити човек, а ово што вам ја сада предајем научићете и после. Кад вам зашреба. Има штоа у мојим књиџама.*

Ако би неко питао како је он изгледао ја бих њега увек упоредио, а да је такво поређење могуће, са две личности. Једна личност био би Сократ а друга Лаза Костић.

Тешко га је једнозначно представити или поредити. Када је Милош одлазио у пензију један наш професор је рекао:

– Не знамо шта да ти поклонимо. Да ли јатаган или буклију вина.

Неки, ретки међу нама, покушавали су да на његовим часовима воде забелешке, не за испит него за после. Много година касније, када ме је сустигло после, када сам један део његовог живота посвећен нама пожелео да сакупим и сведем у књигу, наишао сам на две бележнице и видео да је то низ фрагмената, мисли и анегдота. Али, све што ми је недостајало, већи део овог рада, сачувано је, као мноштво звезда падалица, у сећањима на његова предавања и на испите. У сусретима са студентима Позоришне академије, који су сад већ дубоко зашли у тајне драмског стваралаштва, на помен да пишем о чика Миши, добијао сам прегршт драгих присећања драгоцених за моју намеру: Велимир Веца Лукић, Милош Жутић, Мирослав Бјанки Бјелић, Ева Рас, Милош Јанкетић, Стојан Цоле Дечермић, Марија Црнобори, Мија Алексић, Растко Тадић, Никола Симић, Вида Огњеновић, Ђорђе Ненадовић. Неки су ми казивали и згоде које су се дешавале и на његовом матичном, Филоз(с)офском факултету, на промоцијама Милошевих дела или јавним наступима. Сачувани су и ретки исечци из новина у којима се оглашавао неким од повода из свакодневног живота.

Од њега смо се растали 1967. године, ево има већ четрдесет шест година а и ми смо доброно зашли у године. Неки од нас неће дочекати ову књигу. Оставио нам је своја дела да би између корица могли и даље да учимо о животу; да нам буде доживотни пријатељ и учитељ.

Сећање на наше студентске дане је успомена на чика Мишина предавања.

Били смо привилеговани.

Био нам је професор.

Мелом В. Зурит

ЧИКА МИША

ИЗ БЕЛЕЖАКА СА ПРЕДАВАЊА (2)

Ако Платону није било дато да узме власт у Атини, он је решио да у својој Академији васпита потоње државнике и владаре, и зато је написао своју *Државу* која је, поред *Закона*, његово најобимније дело. Немогућно је да овде, ма и приближно, прикажемо значај тога гигантскога дела, које важношћу постављених проблема и обиљем мисли непрестано привлачи људске нараштаје. Јер, он је као окно кроз које се гледа у бескрајно небо звездама осуто, и сваки нараштај, гледајући кроз то окно, открива нове звезде, које нису примећивали ранији нараштаји. *Државу* треба ревносно проучавати, и само пажљив читалац схватиће њену величину, или да останемо у слици, осетити сву дубину звезданог неба.

О доктор Милошу Н. Ђурићу истовремено је и лако и веома тешко говорити. Ради се о једној изузетној, несвакидашњој личности која је својом ерудицијом, шармом, својом луцидношћу чинила сваки сусрет са њим необичним и незаборавним.

Не зна се када је био занимљивији и када је више привлачио пажњу. Да ли као професор, да ли као човек с којим се могло разговарати, односно слушати га у његовим разматрањима и сталним освртима и враћањима у антички хеленски свет са којим је он потпуно срастао и који је за њега био чиста реалност и критеријум свих етичких и естетских норми.

Живео је у том хеленском свету, али је живео на начин правог научника, човека који је тај свет видео не као имагинаран, него као стваран и реалан и кроз тај свет је тражио норме и квалитете данашњег живота.

Он је човек који је обишао читав круг свог пребогатог живота тако да смо га ми затекли кад је већ био у дубокој старости као једно љупко дете које се смешка, које замера, које се љути на један величанствен детињаст начин. Он је утонуо у једну врсту љубави према свим појавама. Према природи, према небу, према људима, према својим студентима. Зраци који су излазили из његових светлих очију, из његове седе косе, падали су на нас тако да су нам као мелем легали на душу. И вероватно с тога разлога, кад се помене чика Миша, они који причају о њему имају потребу да, онима који га нису знали, пренесу бар делић те унутрашње среће, ширину тог лирског мира који су зрачили и из његовог гласа.

Свако од нас се увек трудио да га опонаша, да говори онако како је он говорио и како је речи дикцијски изговарао трудећи се да говори његовим тембром. Та громада од човека, тај Сократ, тај стамени човек који кад је седео, заиста је седео на столици, говорио је необично љупко и поред све своје мудрости, поред свег свог необичног образовања, увек нам је био необично близак, као да је наш друг, или мало млађи од нас.

Његова предавања чинила су широки колоплет знања, анегдота, патетике, и све то кроз обиље духовитости које је расејавао међу нас.

Из историје хеленске књижевности и драме ми, наравно, нисмо научили много, или тек веома мало, о настанку и цивилизацијском утемељењу трагичке поетике као основе драмског стваралаштва на тлу Европе. То учење смо препустили животу после; периодима и пословима режије, глуме, драматургије... које је следило као прека потреба у недореченостима наших студентских дана *блескајших љумаца* или *бугалчина*. Али смо знали, од њега научили, колико не знамо и где се та сазнања могу наћи – у његовим књигама – и како их треба користити.

Он је у нас желео да усади, на неки начин, читав однос према животу. Хтео је од нас да направи ваљане посленике уметности. Код њега је било *требаша да урадиш*, не да знаш, него *требаша да умијеш да урадиш*, а да пред сваким искушењем останеш човек *достојан трагичке чојства* у којој су *ши одрастали и родитељи и прародитељи*. А, знао је он да је нама, будућим глумцима, редитељима и драматурзима, подводећи нас, са много љубави и љупкости у обраћању, под заједнички именитељ: *блескасти глумци*, писана реч „мало даља“, а ближа изговорена.

На испитима мање је тражио да знамо оно што је у његовим књигама већ: ако будеш паметан можеш у датом моменту, и захтеваној потреби, наћи и прочитати. Више га је интересовало да ли умемо да мислимо; како мислимо и како то, ако је већ промишљено, саопштавамо. Тражио је међу нама мислеће људе, хвалио их и истицао.

Личио је на више „драгих професора“ са сличним духовним баштинама и педагошким начинима. Уочавали смо ту сличност, али увек и чика Мишину посебност по енергији којом је предавао и по сазнањима о животу која нам је преносио.

Колико обиман у својим научним студијама, аналитичан до најмањих детаља, толико нам је, по језгровитом свођењу поука које нам је упућивао из обиља сопствених сазнања и духовних искустава, био и остао драгоцен сапутник у недоумицама и лутањима у многим периодима наших живота.

Имао је у усменој комуникацији ту способност духа да мисао, ма како била бременита и опширна, сведе на анегдоту. Зато су нам његове поуке остајале у неизбрисивом памћењу. Те светле тачке духа попут светиље водиле су ка решењу неке наше професионалне муке или ка некој моралној одлуци када се погубимо у проблемима живота или стварања.

